

O'ZBEK TILINING INTERNET VA IJTIMOY TARMOQLAR KOMMUNIKATSIYASIDAGI RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI

Usmonov Ravshan Pulatovich

Kitob tumanidagi 70-son umumiy ta'lim maktabi o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur tezisdagi o'zbek tilining internet va ijtimoiy tarmoqlardagi qo'llanish xususiyatlari, raqamli kommunikatsiya ta'sirida yuzaga kelayotgan yangi til birliklari hamda yozma nutqning o'zgarish jarayonlari tahlil qilinadi. Internet kommunikatsiyasida qisqalik, tezkorlik, ekspressivlik va multimodallik kabi xususiyatlarning til birliklarini tanlashga ta'siri yoritiladi. Shuningdek, lotin va kirill yozuvlarining parallel qo'llanishi, o'zbekcha va xorijiy birliklarning aralashuvi, internet neologizmlari hamda adabiy til me'yorlarini saqlash masalalari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: o'zbek tili, internet tili, ijtimoiy tarmoq, raqamli kommunikatsiya, yozma nutq, neologizm, til me'yorlari, internet leksikasi.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА В ИНТЕРНЕТ-КОММУНИКАЦИИ И СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЯХ

Усмонов Равшан Пулатович

Учитель общеобразовательной школы № 70 Китабского района

Аннотация: В тезисе рассматриваются особенности функционирования узбекского языка в интернете и социальных сетях, а также изменения письменной речи под влиянием цифровой коммуникации. Анализируются краткость, экспрессивность, смешение языковых элементов, использование латиницы и кириллицы, интернет-неологизмы и вопросы соблюдения литературных норм.

Ключевые слова: узбекский язык, интернет-язык, социальные сети,

цифровая коммуникация, письменная речь, неологизм, языковая норма.

CHARACTERISTICS OF THE DEVELOPMENT OF THE UZBEK LANGUAGE IN INTERNET AND SOCIAL MEDIA COMMUNICATION

Usmonov Ravshan Pulatovich

Teacher at General Education School No. 70, Kitob District

Abstract: *This thesis examines the use of the Uzbek language on the Internet and social networks and analyzes changes in written communication under the influence of digital technologies. It focuses on brevity, expressiveness, language mixing, the parallel use of Latin and Cyrillic scripts, Internet neologisms, and the preservation of literary language norms.*

Keywords: *Uzbek language, Internet language, social networks, digital communication, written speech, neologism, language norm.*

Kirish: XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi insonlarning muloqot qilish usullarini tubdan o'zgartirdi. Elektron pochta, messenjerlar, ijtimoiy tarmoqlar, bloglar va boshqa raqamli platformalar kundalik kommunikatsiyaning ajralmas qismiga aylandi. Natijada tilning qo'llanish muhiti ham kengaydi.

O'zbek tili ham raqamli kommunikatsiya jarayonlarida faol ishlatilayotgan tillardan biridir. Internet makonida o'zbek tilidagi kontentning ko'payishi tilning yangi imkoniyatlarini namoyon qilmoqda. Shu bilan birga, tezkor yozish, qisqa shakllardan foydalanish, boshqa tillardan birliklarni o'zlashtirish kabi hodisalar til me'yorlariga oid yangi masalalarni yuzaga chiqarmoqda.

Asosiy qism: Internet kommunikatsiyasining asosiy xususiyati — tezkorlikdir. Foydalanuvchi o'z fikrini imkon qadar qisqa va tez yetkazishga intiladi. Natijada ayrim so'zlarning qisqartirilishi, gaplarning ixcham shaklda tuzilishi va og'zaki nutqqa xos birliklarning yozma muloqotga ko'chishi kuzatiladi.

Ijtimoiy tarmoqlardagi muloqot an'anaviy yozma nutqdan farq qiladi. Unda hissiylik va ekspressivlik yuqori bo'ladi. Foydalanuvchilar emojilar, belgilar, takroriy undovlar, qisqartmalar va og'zaki nutqqa xos ifodalar yordamida o'z munosabatini bildiradi. Shu sababli internet tili yozma va og'zaki nutq xususiyatlarining o'zaro yaqinlashuvi bilan xarakterlanadi. Internet kommunikatsiyasida o'zbek tilining boshqa tillar bilan aloqasi ham yaqqol ko'rinadi. Ayniqsa, ingliz tilidan kirib kelgan texnologik va ijtimoiy media terminlari keng qo'llanmoqda. Post, layk, storis, blogger, kontent, onlayn, oflayn, akkaunt, platforma kabi birliklar kundalik raqamli muloqotda faol ishlatilmoqda.

Bunday birliklarning ayrimlari asta-sekin o'zbek tilining faol lug'at qatlamiga kirib bormoqda. Ularning bir qismi o'zbek tilining grammatik imkoniyatlari asosida turli shakllarga ega bo'lmoqda. Masalan, o'zlashma birliklarga o'zbekcha qo'shimchalar qo'shilishi ularning til tizimiga moslashayotganini ko'rsatadi.

Internet tilida yozuv masalasi ham muhim ahamiyatga ega.

O'zbek tilining lotin yozuviga asoslangan alifbosi rasmiy yozuvda keng qo'llanayotgan bo'lsa-da, internet muhitida lotin va kirill yozuvlarining parallel ishlatilishi uchraydi. Ayrim foydalanuvchilar texnik qulaylik yoki shaxsiy odat sababli yozuv shakllarini aralashtirib yuborishlari mumkin. Bu holat raqamli kommunikatsiya uchun o'ziga xos yozuv variantlarini yuzaga keltiradi. Biroq ilmiy, ta'limiy va rasmiy kommunikatsiyada adabiy tilning imlo me'yorlariga amal qilish alohida ahamiyat kasb etadi.

Internetning yana bir muhim xususiyati — yangi so'zlarning juda tez ommalashishidir. An'anaviy til muhitida yangi so'zning keng tarqalishi uchun ma'lum vaqt talab etilsa, ijtimoiy tarmoqlarda yangi birlik bir necha kun yoki hatto bir necha soat ichida katta auditoriyaga yetib borishi mumkin.

Shu jihatdan internet zamonaviy neologizmlarning shakllanishi va tarqalishi uchun juda qulay muhit hisoblanadi. Biroq internetda uchraydigan har qanday yangi birlikni adabiy tilning me'yoriy birligi deb qabul qilish to'g'ri emas. Yangi birlikning barqarorlashuvi va umumxalq tiliga singishi uchun uning mazmuniy

aniqligi, qo'llanish chastotasi va kommunikativ zarurati muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Internet kommunikatsiyasi o'zbek tilining rivojlanishi uchun katta imkoniyatlar ham yaratmoqda. Birinchidan, o'zbek tilida yangi ilmiy, ta'limiy va madaniy kontent yaratish imkoniyati kengaymoqda. Ikkinchidan, dunyoning turli hududlaridagi o'zbek tilida so'zlashuvchilar o'zaro tezkor muloqot qila olmoqda. Uchinchidan, elektron lug'atlar, onlayn ta'lim platformalari va raqamli matnlar tilni o'rganish uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Shu bilan birga, internet muhitida adabiy til me'yorlarini saqlash masalasi ham dolzarbdir. Ayniqsa, yoshlarning kundalik yozishmalarida imlo qoidalarining buzilishi, so'zlarni fonetik tarzda yozish, xorijiy birliklarni haddan tashqari ko'p ishlatish kabi holatlar kuzatilishi mumkin.

Bunday vaziyatda internet tilini taqiqlash emas, balki uning xususiyatlarini ilmiy asosda o'rganish muhim. Chunki til doimo o'zgarib va rivojlanib boradigan hodisadir. Internet esa ushbu jarayonning zamonaviy va juda tezkor maydoniga aylandi.

Xulosa qilib aytganda, internet va ijtimoiy tarmoqlar o'zbek tilining zamonaviy rivojlanishida muhim kommunikativ muhitga aylandi. Raqamli kommunikatsiya natijasida tilning lug'at tarkibi boyimoqda, yangi birliklar shakllanmoqda va yozma nutqning yangi ko'rinishlari yuzaga kelmoqda.

Internet tili qisqalik, tezkorlik, ekspressivlik va boshqa tillar bilan faol aloqadorlik kabi xususiyatlar bilan ajralib turadi. Bunday jarayonlar tilning tabiiy rivojlanishidan dalolat beradi. Shu bilan birga, raqamli muloqotda o'zbek adabiy tili me'yorlarini saqlash, ayniqsa ta'limiy, ilmiy va rasmiy kontentlarda imlo va grammatik qoidalarga amal qilish muhimdir. Kelgusida o'zbek internet tilining leksik, grammatik, uslubiy va pragmatik xususiyatlarini kengroq tadqiq etish o'zbek tilshunosligining istiqbolli yo'nalishlaridan biri bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Jamolxonov H. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: Talqin, 2005.
2. Rahmatullayev Sh. Hozirgi adabiy o'zbek tili. – Toshkent: Universitet, 2006.
3. Sayfullayeva R. va boshqalar. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
4. Mengliyev B. Hozirgi o'zbek tili. – Toshkent: Excellent Polygraphy, 2020.
5. Mahmudov N. Til. – Toshkent: Yozuvchi, 1998.
6. O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 jildlik. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2020.